

УДК:159.9

*В. Платонов, аспірант ад'юнкттури (ORCID 0000-0001-7013-8660)
Національний університет цивільного захисту України, Харків*

ПСИХОМОТОРНІ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРЕЛІКУ ПРОФЕСІЙНО-ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ФАХІВЦЯ ПІРОТЕХНІЧНОГО ПІДРОЗДІЛУ

У статті розглянуто дослідження професійно-психологічних якостей піротехніків Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Спираючись на існуючі дослідження опису діяльності саперів Збройних сил України окреслені теоретичні напрямки проведення професіографічного аналізу діяльності піротехніків ДСНС.

При проведенні професіографічного аналізу діяльності піротехніка ДСНС визначено їх професійно-важливі психологічні якості, які утворюють комплекс індивідуально-психологічних, поведінкових та психомоторних характеристик особистості, що стають фундаментом для засвоєння професійних знань, умінь та навичок. Наявність необхідного рівня цих характеристик є запорукою вдалого проходження служби та виконання діяльності з меншою кількістю або відсутністю помилкових дій, що, в свою чергу, дозволяє прогнозувати успішність проходження служби кандидатом у піротехніки.

В ході дослідження застосовано метод експертної оцінки для встановлення найважливіших професійно-психологічних якостей, які повинні мати кандидати в піротехніки ДСНС України, щоб вдало навчатись та безпечно виконувати свою діяльність на посаді. Виходячи з них, визначено такі психофізіологічні, психомоторні та пізнавальні якості особистості як: увага та її властивості, окомір, лабільність мислення, просторове мислення та темп роботи.

Встановлено, що вищезазначені психомоторні якості особистості повинні мати певний рівень розвитку для того щоб успішно розпочати оволодіння професійними навичками. При цьому визначено, що зі стажем роботи ці професійні якості вдосконалюються.

Ключові слова: піротехнік, професійний психологічний відбір, психофізіологія, професійно-важливі якості, професіографія, психомоторні якості, психологічний аналіз діяльності.

Вступ. Діяльність піротехніка Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) орієнтована на роботу з вибухонебезпечними предметами (ВНП). Основні професійні обов'язки полягають в пошуку та знешкодженні ВНП, тобто знайти та деактивувати його, потім знищити на спеціально відведеному місці або знищити на місці, якщо немає можливості його

вилучити. Дії піротехніка ДСНС регламентовано та прописано стандартною операційною процедурою, в якій наведений алгоритм дій під час всієї роботи з розмінування [12].

Виконання робіт зі знешкодження ВНП потребує від піротехніка розвинутих психофізіологічних та індивідуально-психологічних якостей.

Психофізіологічні якості для фахівця з розмінування є базовими для виконання цієї діяльності. Точність, обережність рухів, добре розвинута дрібна моторика, високий рівень тривалості працездатності, чіткість та усвідомлення дій тілом дозволяють не допустити зайвих дій, що може призвести до помилок при роботі з деактивації ВВП.

Варто зазначити, що діяльність сапера в загальному визначенні має під собою як встановлення мін, мінних пасток, створення вибухових предметів саморобним (кустарним) способом, а також їх можливий пошук та знешкодження. На відміну від зазначеного, діяльність піротехніка ДСНС направлена на пошук ВВП, його знешкодження та вилучення. Ця діяльність виконується за для запобігання жертв та постраждалих серед цивільного населення.

На сьогодні, у зв'язку з військовим вторгненням російської федерації в Україну, діяльність піротехніків ДСНС значно розширилася. Тепер це не тільки вилучення ВВП часів Другої світової війни, а і робота по знешкодженню сучасного вибухового озброєння. Піротехніки кожного дня виконують діяльність з розмінування. Така робота, окрім своєї небезпеки, призводить то швидкої втоми, що відображається на погіршенні мілкої моторики, рухах тілом, координацією рухів, процесах запам'ятовування.

Діяльність піротехніка ДСНС України визначається як екстремальна. Пов'язано це з прямим контактом з ВВП, та виконанням певних операцій з ВВП. Для працівників екстремального профілю діяльності, важливими є специфічні професійні якості, що потрібні для ефективного навчання та подальшого успішного виконання

діяльності. До таких професійних якостей слід віднести індивідуально-психологічні якості особистості та психомоторні якості. В свою чергу останні входять до загальних професійно-важливих якостей, які виявляються за допомогою процедури професійно-психологічного відбору.

На сьогодні, процедура професійного психологічного відбору регламентується Наказом МВС України від 31.08.2017, № 747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій» МВС України [11]. В цьому документі прописані методики для визначення тих професійних якостей, якими повинен володіти кандидат на посаду піротехніка. Але сьогодні, наявний перелік затверджених методик не дає можливості визначити усі професійні якості, якими повинен володіти сучасний фахівець піротехнік.

Виходячи з цього, ми можемо констатувати, що для виправлення вказаних недоліків є необхідним проведення всебічного професіографічного аналізу діяльності піротехніка ДСНС та вивчення вже існуючих досліджень з професіографічного опису діяльності сапера.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Професійно-психологічні якості піротехніка умовно можна поділити на наступні блоки:

- блок психомоторних властивостей особистості;

- блок індивідуально-психологічних особливостей.

Описуючі діяльність піротехніка слід зауважити, що вищевказані блоки мають взаємозв'язок та не роздільні між собою. В межах нашого дослідження з професіографічного

опису діяльності, кожен блок доцільно дослідити окремо.

Дослідження психомоторних властивостей особистості в психологічній науці є класичними. Незважаючи на те, що ці дослідження показували результати взаємозв'язку психічного стану та рухової активності, дослідниками різних розділів психології проводилися дослідження психомоторних процесів людини. Найбільше уваги дослідженням психомоторних процесів приділялось психологами, що працювали в межах інженерної психології та психології праці [2; 3].

Найбільш ґрунтовний аналіз особливостей і способів діагностики психомоторики був проведений в рамках психотехнічних досліджень, в яких були визначені особливості психомоторики дорослої людини:

- статична координація (тремтіння пальців і коливання рук);
- динамічна координація (однієї руки або обох рук);
- моторна активність (швидкість реакції, швидкість установки і швидкість рухів);
- відповідність рухів, що визначає орієнтацію людини в просторі;
- напрямок руху;
- складання формул рухів і автоматизовані руху;
- одночасні руху;
- ритм рухів;
- темп рухів;
- м'язовий тонус;
- сила, енергія рухів.

Перераховані особливості являють собою перелік складних (координація, одночасність) і простих (сила рухів, тонус і ін.) психомоторних характеристик, які є фізіологічними властивостями рухів. Першу класифікацію психомоторних процесів визначив К. Платонов, який їх

розділив на сенсомоторні, ідеомоторні процеси і довільні моторні дії [10].

Психомоторні явища безпосередньо пов'язані з плануванням і здійсненням рухів рук, ніг, тіла, використанням фізіологічних можливостей організму. У процесі рухової діяльності активізуються уявні образи рухів і дій, їх правильного виконання, здійснюється контроль за ними та їх коригування. Психомоторні властивості функціонують в єдності із зоровими та іншими відчуттями. Вони представлені в рухових навичках, дрібній моториці, узгодженості рухів тілом, в узгодженості з деяких психічних станами (стан готовності до рухової реакції, установка на велику фізичну напругу, втому, слабкість).

Як відзначає в своїх роботах М. Макаренко, в процесі професійно-психологічного відбору саперів необхідним є визначення їх професійно-важливих якостей, серед яких соціальні (дисциплінованість, психологічна сумісність), психологічні (відчуття, сприйняття, увага, емоції, почуття, пам'ять, мислення), психофізіологічні (сила, лабільність, урівноваженість, функційна рухливість нервової системи), психомоторні та фізіологічні резерви організму (здатність організму адекватно адаптуватися до екстремальних умов діяльності) [5; 6].

У роботі Х. Софієвої та О. Тімченка з дослідження психологічного аналізу професії рятувальник-сапер Служби Порятунку Особливого Ризику МНС Азербайджанської Республіки, визначено наступні професійно-важливі психомоторні якості:

- добра фізична підготовка, витривалість, вміння довго зберігати високу працездатність;
- здатність до концентрації уваги;

- гнучкість поведінки та чутливість до ситуації, здатність до ловлювання потенційної небезпеки;
- акуратність, обережність у рухах;
- не допуск імпульсивних рухів;
- здатність працювати на самоті тривалий час;
- збереження працездатності в ізоляції від дратівливих факторів навколишнього середовища;
- добре розвинена координація руху рук [1].

У дослідженні О. Недвиги при вивченні військовослужбовців-саперів, що приймали участь у розмінуванні зони проведення Антитерористичної Операції/Операції Об'єднаних Сил на сході України та саперів Збройних Сил України, які входили до миротворчого континенту і виконували задачі з суцільно-гуманітарного розмінування території Південного Лівану, було виділено наступні професійно-психологічні якості саперів:

- психологічні (відчуття, сприйняття, увага, емоції, почуття, пам'ять, мислення);
- психофізіологічні (сила, лабільність, урівноваженість, функційна рухливість нервової системи);
- психомоторні;
- фізіологічні резерви організму (здатність організму адекватно адаптуватися до екстремальних умов діяльності) [7-9].

З наведеного переліку професійно-психологічних якості сапера можна розділити на індивідуально-психологічні, психофізіологічні і психомоторні якості [4].

Проведений теоретичний аналіз, щодо професійних психологічних якостей саперів, дозволяє

стверджувати, що діяльність сапера у всіх силових відомствах є схожою, тому вимоги до кандидатів у сапери будуть практично однаковими. Важливими професійно-психологічними якостями, що емпірично виділено у дослідженнях є: психофізіологічні, психомоторні якості, добре розвинуте просторове мислення, розвинутий окомір, високі показники концентрації уваги та її переключення, лабільність мислення. Відповідність розвитку цих якостей в межах встановленого діапазону рівня професійних якостей дозволяє швидше опанувати професію та безпомилково виконувати дії зі знешкодження ВВП, наголошуємо, що для піротехніка будь-яка помилкова дія, що пов'язана з діями з вибухонебезпечними предметами дорівнює ціні власного життя. Нехтування визначенням наведених професійно-психологічних якостей при відборі кандидатів у піротехніки не дозволить фахівцям у подальшому опанувати базові навички професії та призведе до великої кількості помилок під час виконання завдань.

Метою нашого дослідження є визначення психомоторних якостей піротехніків ДСНС України з різним стажем роботи.

Методи та методика дослідження. В нашому дослідженні були використані наступні методики: Професіографічний опитувальник О. Ліпмана – для визначення професійних якостей піротехніка. Методика «Коректурна проба» Б. Бурдона використана для визначення концентрації та стійкості уваги та настання відчуття втоми, що відображається на концентрації уваги. Методика «Лінійний окомір» застосовується для визначення вміння розділити довжину та відстані. Окомір

являється як психофізіологічною так і психологічною професійно-важливою якістю, оптимальне та безпомилкове виконання цього завдання вказує на добре розвинений окомір, ця якість характерна для фахівців, що працюють з різними предметами. Методика для визначення просторового мислення «Куби». Методика «Гнучкість мислення» А. Лачінса, дозволяє визначити гнучкість мислення, його пластичність та ригідність. Для визначення сили нервової системи та встановлення швидкості реакції фахівців піротехніків застосовано методику Теплінг - тест Є. Ільїна.

Методики підібрано, згідно отриманих результатів експертної оцінки визначення професійних якостей, які повинні бути у кандидатів, що бажають проходити службу в піротехнічних підрозділах.

До вибірки увійшли 130 піротехніків, з різних областей України, а саме Харківської, Чернігівської, Львівської, Миколаївської, Донецької, Луганської, Черкаської, Сумської та Київської областей. Вибірка розподілена в залежності від стажу служби на посаді піротехніка ДСНС України. Перша група - 50 осіб зі стажем роботи від 1 місяця до 3 років. Другу групу утворили 44 особи від 4х – до 7 років перебування на посаді піротехніком. Третю групу склали 36 осіб зі стажем служби від 8 років. Середній вік по вибірці склав 32 роки. Для статистичної обробки отриманих результатів застосовано коефіцієнт кореляції t-критерій Стьюдента для залежних вибірок та ϕ – кутове перетворення Фішера. Обробка даних

проводилася у математично статистичному пакеті SPSS 23.0.

Результати. Для визначення професійно-важливих якостей фахівця піротехніка нами було використано професіографічний опитувальник О. Ліпмана. На цьому етапі нами було опитано групу експертів, яка складалася з 11 піротехніків ДСНС України. Стаж їх роботи в піротехнічних підрозділах склав не менше 10 років. На основі отриманих результатів було виділено низку професійних властивостей особистості фахівця піротехніка, які було представлено за рейтинговими оцінками.

Перший ранг отримали моторні властивості (узгодженість рухів з процесом сприйняття, стійкість до навантажень). Другий ранг було привласнено атенційним (здатність тривалий час зберігати стійку увагу, концентрувати увагу) та емоційним властивостям (емоційна стійкість при ухваленні рішень, самовладання, швидка адаптація). Третій ранг – вольові властивості (уміння точно виконувати розпорядження та дії, наполегливість, здатність до тривалої праці) та мнемічні (здатність помічати зміни в оточуючому середовищі. Вміння швидко відтворювати почуте та побачене, здатність швидко запам'ятовувати).

Визначення концентрації та стійкості уваги за методикою «Коректурна проба» Б. Бурдона показало, що статистичної різниці між встановленими показниками процесів уваги по групам піротехніків з різним стажем роботи не виявлено (табл. 1).

Табл.1. Показники в процесах уваги піротехніків з різним стажем роботи

Шкала	I гр.	II гр.	III гр.	t (1, 2)	t (1, 3)	t (2, 3)
	(M±m)	(M±m)	(M±m)			

Табл.1. (Продовження)

Концентрація уваги	2,94±0,02	2,79±0,07	2,77±0,08	1,29	2,24	0,36
Перенесення уваги	30,54±0,28	29,93±1,33	28,11±0,30	0,47	0,64	0,71
Стійкість 1-й замір	0,81±0,01	0,75±0,02	0,54±0,43	2,23	2,15	2,01
Стійкість 2-й замір	0,75±0,01	0,75±0,02	0,70±0,03	0,14	0,35	0,42
Стійкість 3-й замір	0,42±0,01	0,72±0,01	0,76±0,30	12,56	10,75	11,87

Хоча простежується незначна відмінність в показниках, за шкалою концентрація уваги є відмінність між показниками у піротехніків групи 1 та групи 3. Це свідчить про те, що зі стажем роботи також іде вдосконалення концентрації уваги. Показники стійкості уваги не мають значних відмінностей у виразності, що вказує на те, що стійкість уваги у піротехніків є сталою

характеристикою для фахівця. За шкалою перенесення уваги відмінностей між результатами в показниках не виявлено, що визначає процес перенесення уваги, як характерну особливість що притаманна піротехнікам.

За отриманими результатами по методиці «Лінійний окомір» не виявлено статистично значущих відмінностей, що вказані в таблиці 2.

Табл.2. Показники емпіричної різниці окоміру в групах піротехніків з різним стажем роботи

Шкала	I гр.	II гр.	III гр.	t (1, 2)	t (1, 3)	t (2, 3)
	(M±m)	(M±m)	(M±m)			
Показник окоміру	37,38±2,31	15,97±2,29	20,25±2,62	6,54	4,84	1,23

При цьому, простежується різниця в отриманих емпіричних показниках, у першій групі з малим стажем роботи та другій групі з середнім стажем роботи, а також виявлена різниця в першій групі з малим стажем та третій групі з великим стажем роботи. Це вказує на те, що з досвідом роботи покращується така професійно-важлива якість як

окомір, що потрібна для ефективного виконання робіт з пошуку вибухонебезпечних предметів та розмінування.

За отриманими результатами методики просторового мислення «Куби», що наведені в таблиці 3, статистично значущої різниці не виявлено.

Табл.3. Показники відмінностей в просторовій уяві у піротехніків з різним стажем роботи

Шкала	I гр.	II гр.	III гр.	t (1, 2)	t (1, 3)	t (2, 3)
-------	-------	--------	---------	----------	----------	----------

Табл.3. (Продовження)

	(M±m)	(M±m)	(M±m)			
Q-показник	2,78±0,11	2,56±0,11	2,55±0,13	1,29	1,28	0,07

При цьому емпіричні показники вказують на різницю при порівнянні по групах 1 та 2 і групі 1 та 3, що свідчить про те, що просторове мислення у піротехніків зі стажем теж формується та вдосконалюється – низький емпіричний показник при

порівнянні результатів по групах 2 та 3.

Для визначення інтелектуальної лабільності застосовано методику «Інтелектуальна лабільність» А. Лачінса.

Табл.4. Показники відмінностей в інтелектуальній лабільності у піротехніків з різним стажем роботи

Шкала	I гр.	II гр.	III гр.	t (1, 2)	t (1, 3)	t (2, 3)
	(M±m)	(M±m)	(M±m)			
Інтелектуальна лабільність	0,74±0,01	0,42±0,05	0,50±0,02	2,33	7,96	1,21

Встановлено, що статистично значущої різниці між показниками по групам досліджуваних піротехніків не виявлено. Але отримані емпіричні результати свідчать, що різниця у інтелектуальній лабільності у групі 1 та групі 3 має різницю. Це дає підстави стверджувати що ця особистісна характеристика розвивається з часом проходження служби (див. табл.4).

Для визначення психомоторних функцій та сили нервової системи нами було використано методику «Теппінг-тест» Є. Ільїна. Ця методика не є суто психологічною, а відноситься

до психофізіологічних тестів. В нашому випадку, досліджуючи професійно-психологічні якості піротехніків ДСНС, визначення сили нервової системи є важливим. Дана особистісна характеристика вказує на індивідуальну особливість схильність до втоми при монотонній праці. Якщо перекладати на діяльність піротехніка, то це показник того наскільки довго може піротехнік працювати в своєму темпі та не втомлюватися. Отримані результати по групам піротехніків наведені в таблиці 5.

Табл.5. Показники сили нервової системи піротехніків з різним стажем роботи

Тип графіку	I гр. (середнє)	II гр. (середнє)	III гр. (середнє)	φ – середнє (у відсотках)
Опуклий тип	10,30	15,47	22,56	21,3%
Рівний тип	83,95	84,53	75,84	74,1%
Увігнутий	5,75	-	1,60	4,6%

За отриманими результатами можна стверджувати, що для більшості піротехніків ДСНС притаманний рівний тип темпу діяльності, що вказує на середню силу нервової системи. Тобто фахівець, починаючи свою діяльність, виходить на стадію виконання робіт, і його працездатність є рівномірною. Опуклий тип, що характеризує сильну нервову систему виділено у 21,3% з загальної вибірки. Цей показник властивий працівникам, які дуже швидко починають виконувати свою діяльність, швидко набирають темп її виконання, і поступово їх темп роботи знижується. Увігнутий тип, що характеризує слабку нервову систему, зафіксовано у 4,6% піротехніків із загальної вибірки. Такий тип нервової системи характеризується початковим зниженням максимального темпу роботи, що з часом змінюється короткочасним зростанням темпу до вихідного рівню.

Обговорення результатів.

Визначаючи професійно-важливі якості фахівця піротехніка ДСНС у дослідженні ми спиралися на вже існуюче теоретичне підґрунтя з опису професійних якостей сапера, яке висвітлено в роботах О. Недвиги, М. Макаренка, Х. Софієвої, О. Тімченка [1; 6; 7]. З представлених результатів опитування групи експертів за допомогою опитувальна професійних якостей О. Ліпмана, були визначені психомоторні, психофізіологічні та пізнавальні професійно-важливі якості особистості піротехніка.

Переходячи до результатів отриманих за методиками по визначенню відмінностей в показниках професійно-важливих якостей піротехніків, зауважимо, що психомоторні, психофізіологічні та пізнавальні якості є одними з основних

професійно-важливих якостей, на рівні з індивідуально-психологічними та поведінковими професійними якостями.

За результатами визначення особливостей уваги у піротехніків простежується незначна відмінність в показниках: за школою концентрація уваги є відмінність між показниками у піротехніків групи 1 та групи 3. У визначенні окоміру визначена різниця в порівнянні з групою з малим стажем роботи та середнім стажем, а також при порівнянні результатів першої та третьої групи. Визначення рівню просторового мислення вказує на наявність відмінностей при порівнянні групи з низьким та середнім стажем роботи, а також при порівнянні групи з середнім стажем та високим стажем роботи. Отримані результати свідчать, що просторове мислення уява – це та професійна якість, яка за час роботи піротехніком вдосконалюється. З визначенням інтелектуальної лабільності у фахівців піротехніків з різним стажем роботи встановлено, що дана характеристика особистості розвивається із проходженням по службі тобто вдосконалюється. Це пов'язано з тим, що виконуючи свою діяльність, піротехнікам доводиться швидко переключатися між видами виконуваних робіт безпосередньо під час розмінування та вміти швидко переключатися при виконанні інших видів робіт.

За отриманими результатами визначення психомоторних функцій та сили нервової системи можна стверджувати що для більшості піротехніків ДСНС притаманний рівний тип темпу діяльності, що вказує на середню силу нервової системи (74,1%). Опуклий тип що характеризує сильну нервову систему виділено у (21,3%) з загальної вибірки. Увігнутий

тип, що характеризує слабку нервову систему виділено у (4,6%) піротехніків із загальної вибірки.

Висновки. З отриманих результатів можна зробити висновок, що такі професійно-важливі якості, як увага, окомір, просторове мислення, інтелектуальна лабільність, розвиваються з проходженням професійного фахового навчання та зі стажем роботи. Психомоторні якості та пізнавальні властивості психіки у кожної людини мають свій сталий рівень. В нашому дослідженні ми визначили, що незважаючи на сталий рівень вищевказаних якостей визначено їх професійний розвиток. Визначена середня сила нервової системи, як домінуюча, що впливає на утримання рівномірного діяльності. Саме така особливість темпу роботи притаманна більшості піротехніків.

Виходячи з вищевказаного, ми можемо стверджувати, що до професійно-психологічних якостей для визначення придатності кандидата в піротехніки ДСНС України, слід враховувати психомоторні та пізнавальні процеси психіки. Ці складові дають можливість піротехніку швидше опанувати професію взагалі та професійні навички зокрема, що, в свою чергу, забезпечує подальше професійне вдосконалення та довготривале виконання діяльності.

Література

1. Оцінка та прогноз професійної придатності рятувальників Служби Порятунку Особливого Ризику МНС Азербайджанської Республіки: психологічний аспект: Монографія / За заг. ред. Х.Р. Софієвої, О.В. Тімченка. – Х.: Вид-во НУЦЗУ, 2022. 204 с.

2. Психологія праці у звичайних та екстремальних умовах : навч. посіб. М.С. Корольчук, В.М. Корольчук, С.М. Міронець та ін. – К. : Київ. нац. Торг.-екон. Ун-т, 2015. 652 с.

3. Фізіологія і психологія праці Крушельницька Я. В. Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2000. — 232 с.

4. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Теорія і практика професійного психологічного відбору: навч. посіб. К. : НікаЦентр, 2010. 532 с.

5. Макаренко Н. В., Пухов Б. А., Кольченко Н. В. Основи професійного психологічного відбору. К. : Наук. думка, 1987. – 244 с.

6. Макаренко М. В. Основи професійного відбору військових спеціалістів та методики вивчення індивідуальних психофізіологічних відмінностей між людьми. – Інститут фізіології імені О. О. Богомольця НАН України, Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України. Київ, 2006. 395 с.

7. Недвига О. В. Концептуальні основи психологічного забезпечення діяльності військовослужбовців-саперів у бойових умовах. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія» : збірник наукових праць. Острог: Вид-во НаУОА, листопад 2018. № 7. С. 115–120.

8. Недвига О. В. Психологічний супровід військовослужбовців-саперів під час виконання бойового завдання. Вісник національного університету оборони України: зб. наук. пр. Київ: НУОУ, 2016. Вип. 1(47). С. 100–107.

9. Недвига О. В. Професійно-психологічний відбір військовослужбовців-саперів.

Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи: матеріали III міжнар наук.-практ. конф. (Київ, 02–03 березня 2018 р.). Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. С. 113–115.

10. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.

11. Наказ МВС України від 31.08.2017, № 747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій» МВС України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z13>

90-17/page. (дата звернення 26.09.2022)

12. СТАНДАРТНА ОПЕРАЦІЙНА ПРОЦЕДУРА 09.10/ДСНС Порядок проведення органами та підрозділами цивільного захисту очищення (розмінування) територій, забруднених вибухонебезпечними предметами, ручним способом Київ : 2019. (Держана служба України з надзвичайних ситуацій) <https://dsns.gov.ua/upload/2/6/8/9/6/4/w8U1FRIA8jtuJP1ay8pcIxPRJIwwhOM75TYtsxSJ.pdf> (Дата звернення 05.04.2023)

V. Platonov, Postgraduate Student

National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv (Ukraine)

PSYCHOMOTORICAL QUALITIES OF A PERSON IN THE LIST OF PROFESSIONALLY IMPORTANT QUALITIES OF A SPECIALIST IN A PYROTECHNIC GROUP

The article considers the study of professional and psychological qualities of pyrotechnics of the state emergency service of Ukraine. Based on the existing research describing the activities of sappers of the Armed Forces of Ukraine, theoretical directions for conducting a professional analysis of the activities of pyrotechnics of the State Emergency Service are outlined.

When conducting a professional analysis of the activity of pyrotechnics of the state emergency service, their professionally important psychological qualities are determined, which form a complex of individual psychological, behavioral and psychomotor characteristics of the individual, which become the foundation for the assimilation of professional knowledge, skills and abilities. The presence of the required level of these characteristics is the key to successful service and performance of activities with fewer or no erroneous actions, which, in turn, allows you to predict the success of service as a candidate for pyrotechnics.

In the course of the study, the method of expert assessment was used to establish the most important professional and psychological qualities that candidates for pyrotechnics of the state emergency service of Ukraine should have in order to successfully study and safely perform their activities in the position. Based on them, such psychophysiological, psychomotor and cognitive qualities of the individual as: attention and its properties, eyesight, lability of thinking, spatial thinking and pace of work are determined.

It is established that the above-mentioned psychomotor qualities of a person must have a certain level of development in order to successfully begin mastering professional skills. At the same time, it is determined that these professional qualities are improved with work experience.

Keywords: pyrotechnics, professional psychological selection, Psychophysiology, professionally important qualities, professionography, psychomotor qualities, psychological analysis of activity

References

1. Otsinka ta prohnoz profesiinoi prydatnosti riativalnykiv Sluzhby Poriatunku Osoblyvoho Ryzyku MNS

Azerbaidzhanskoi Respubliky: psykhologichnyi aspekt [Assessment and forecast of professional suitability of rescuers of the Special Risk Rescue Service of the

Ministry of Emergencies of the Republic of Azerbaijan: psychological aspect] (2022): Monohrafiia / Za zah. red. Kh.R. Sofiiievoi, O.V. Timchenka. – Kh.: Vyd-vo NUTsZU, 204 p. [In Ukrainian]

2. M.S. Korolchuk, V.M. Korolchuk, S.M. Mironets (2015) Psykholohiia pratsi u zvychnykh ta ekstremalnykh umovakh [Psychology of work in normal and extreme conditions]: navch. posib. ta in. – K. : Kyiv. nats. Torh.-ekon. Un-t, 652 p. [In Ukrainian]

3. Krushelnytska Ya. (2000) [Physiology and psychology of work] Fiziolohiia i psykholohiia pratsi . Navch. posibnyk. K.: KNEU, 232 p. [In Ukrainian]

4. Korolchuk M.S., Krainiuk V.M. (2010) [Theory and practice of professional psychological selection] Teoriia i praktyka profesiinoho psykholohichnoho vidboru: navch. posib. K. : NikaTsentr, 532 p. [In Ukrainian]

5. Makarenko N. V., Pukhov B. A., Kolchenko N. V. (1987) [Fundamentals of professional psychological selection] Osnovy profesiinoho psykholohichnoho vidboru. K. : Nauk. dumka, 244 p. [In Ukrainian]

6. Makarenko M. V. (2006) Osnovy profesiinoho vidboru viiskovykh spetsialistiv ta metodyky vyvchennia individualnykh psykhoфизиологических различий между людьми. [Fundamentals of professional selection of military specialists and methods of studying individual psychophysiological differences between people] – Instytut fiziologii imeni O. O. Bohomoltsia NAN Ukrainy, Naukovodoslidnyi tsentr humanitarnykh problem Zbroinykh Syl Ukrainy. Kyiv, 395 p. [In Ukrainian]

7. Nedvyha O. V. (2018) Kontseptualni osnovy psykholohichnoho zabezpechennia diialnosti viiskovosluzhbovtiv-saperiv u boiovykh umovakh. [Conceptual foundations of psychological support for the activities of military sappers in combat conditions] Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Psykholohiia» : zbirnyk naukovykh prats. Ostroh: Vyd-vo NaUOA, lystopad. № 7. P. 115–120. [In Ukrainian]

8. Nedvyha O. V. (2016) Psykholohichni suprovod viiskovosluzhbovtiv-saperiv pid chas vykonannia boiovoho zavdannia [Psychological support of military sappers during a combat mission]. Visnyk natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy: zb. nauk. pr. Kyiv: NUOU, 2016. Vyp. 1(47). P. 100–107. [In Ukrainian]

9. Nedvyha O. V. (2018) Profesiino-psykholohichni vidbir viiskovosluzhbovtiv-saperiv. [Professional and psychological selection of military sappers] Viiskova psykholohiia u vymirakh viiny i myru: problemy, dosvid, perspektyvy: materialy III mizhnar nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 02–03 bereznia 2018 r.). Kyiv: KNU imeni Tarasa Shevchenka. P. 113–115. [In Ukrainian]

10. Stoliarenko O. B. (2012) Psykholohiia osobystosti. [Personality psychology] Navch. posib. – K.: Tsentr uchbovoi literatury, 280 p. [In Ukrainian]

11. Nakaz MVS Ukrainy vid 31.08.2017, № 747 «Pro zatverdzhennia Poriadku psykholohichnoho zabezpechennia v Derzhavnii sluzhbi Ukrainy z nadzvychnykh sytuatsii» MVS Ukrainy. [Order of the Ministry of internal affairs of Ukraine dated 31.08.2017, No. 747 "on approval of the procedure for psychological support in the state emergency service of Ukraine" of the Ministry of internal affairs of Ukraine] URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17/page>. (data zvernennia 26.09.2022)

12. SOP-09.10/DSNS. «Poriadok provedennia orhanamy ta pidrozdilamy tsyvilnoho zakhystu ochyshchennia (rozminuvannia) terytorii, zabrudnennykh vybukhonebezpechnymy predmetamy, ruchnym sposobom». [SOP-09.10 / SES. «Procedure for bodies and subdivisions of civil protection to clean (demine) areas contaminated with explosive devices by hand»] Kyiv : 2019. (Derzhana sluzhba Ukrainy z nadzvychnykh sytuatsii) URL: https://www.dsns.gov.ua/files/evgen/normativna_baza/%D0%A1%D0%9E%D0%9F_09_10_%D0%9D%D0%BE%D0%B2.pdf (Zvernennia 15.05.2022). [In Ukrainian]

Надійшла до редколегії: 12.04.2023

Прийнята до друку: 21.04.2023